

Predgovor

Leksikon Sinjske alke donosi leksikološku obradu važnijih sastavnica te višestoljetne manifestacije igre i viteštva. Namijenjen je svima koji žele znati više o povijesti, ustroju, izgledu i značenju Alke. Bitni sadržajni dijelovi odnose se podjednako na povijest te igre, na prošlost sredine u kojoj je nastala i u kojoj se održava te na pravila prema kojima se, dijakronijski, ta viteška igra održavala. U leksikon ovog tipa obvezatno su morali ući statistički podatci o godinama održavanja Alke, o svim sudionicima tih događanja, o njihovoj ulozi u upravljanju Alkom i u njezinoj provedbi, o opremi sudionika te o svim popratnim događanjima koja prate to svečano natjecanje. Stoga su u *Leksikon* uvrštene ove teme: postanak igre, povijesni život Sinja i Alke, pravila igre i pravilnici o Alki, ustroj i izvedbeni okvir te viteške igre, sudionici te immanentno i društveno značenje Sinjske alke.

Koncept i izgled *Leksikona* nastajali su postupno. Najprije je oblikovan i usuglašen *abecedarij pojmova* na osnovi opsežnijega uratka Marka Grčića *Prva verzija radnoga abecedarija* i opisa tih pojmova u rukopisu Ive Dalbella – Dugog pod naslovom *Leksikon Sinjske alke: prijedlog za raspravu* (2012.). Nakon odabira dogovorenih natuknica, one su selekcijom prema temama dodijeljene na obradu stručnjacima za pojedina tematska područja. To su: Marko Trogrlić (povijesno područje), Mirko Marić (Alka i franjevci), Dinka Alaupović Gjeldum i Ana-Marija Vukušić (etnološko i kulturno-antropološko područje), Velimir Borković (zemljopisne i lokalne teme), Ivan Bošković (umjetničko područje), Josip Vučković (povijesno značajne osobe), Jakov Žižić (unutarnja i izvedbena struktura Alke). Ulogu glavnog urednika, autora koncepta i koordinatora svih dijelova *Leksikona*, interakciju obrađenih pojmova i redakturu tekstova preuzeo je Stipe Botica. Dogovoreno je da urednici tematskih cjelina za pojedine natuknice mogu angažirati i druge stručnjake, što su neki i učinili (Trogrlić, Bošković, Vukušić). Neke je suradnike u rad uključilo i Uredništvo *Leksikona*, tako da je u izradi *Leksikona* sudjelovalo tridesetak autora. Svatko je od njih potpisao svoje natuknice, a njihova su imena (inicijali, ime i prezime, akademski status, zanimanje i mjesto zaposlenja) navedeni u popisu suradnika.

Najveća poteškoća pri izradi *Leksikona* bila je manjkava, nepotpuna i relativno nesređena dokumentacija (tekstualna i slikovna), pohranjena pretežito u VAD-u, pa se građa morala skupljati i iz drugih izvora. Novije proučavanje dokumenata o Alki pokazuje da se često manipuliralo dokumentima, da je prava istina o njoj povremeno prešućivana, čak i krivotvorena, ponajviše zbog ideoloških razloga. Ni u ovom se *Leksikonu* nisu mogle objektivno valorizirati sve činjenice iz tristostoljetne povijesti Alke, ali su obradu svake natuknice autori pokušali vezati za autentičnu građu, bez nepotrebnog komentiranja i izricanja vrijedno-

Alkar na konju

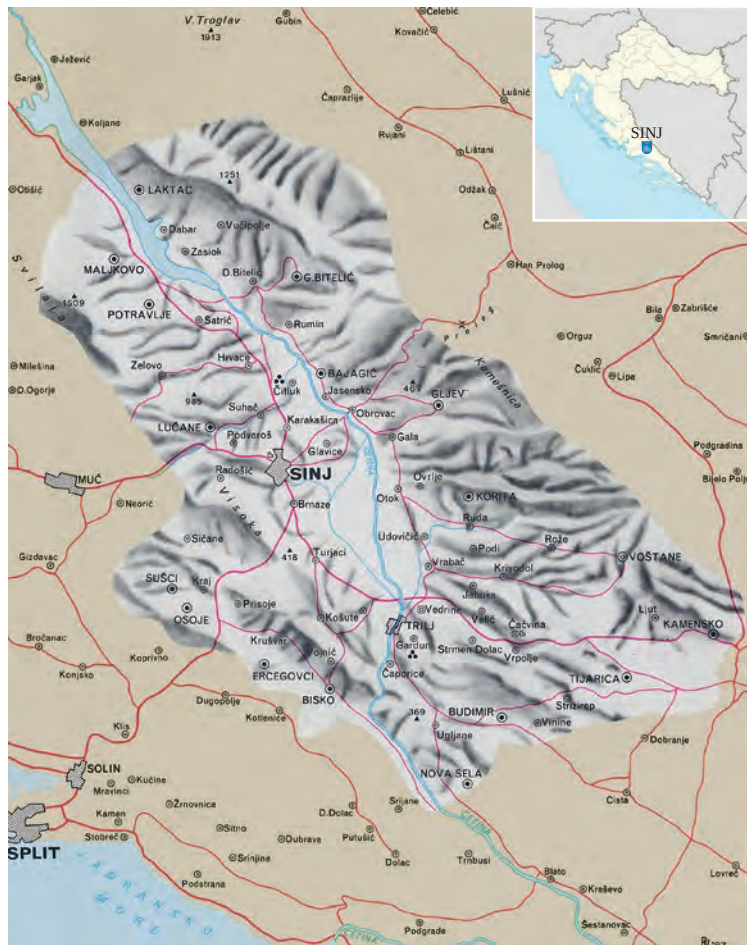
snog suda. Nakon proučene dostupne građe svaki je urednik pojedinoga tematskog područja, s obzirom na značenje određenog pojma za cjelinu Alke, mogao odrediti strukturu i opseg teksta pojedine natuknice unutar svoje teme, no i te su odluke usuglašavane s glavnim urednikom. Prije obrade natuknica, u *nacrtu načela za izradu Leksikona*, dogovoreno je da »urednici tematskih cjelina i obrađivači pojedinih jedinica imaju punu stvaralačku slobodu, ali se očekuje da u obrađenoj jedinici daju optimalan fond obavijesti o tome što ta jedinica znači za cjelinu Alke. Iza svake će se jedinice navesti ime obrađivača«. Zaključeno je da se literatura neće navoditi iza svake obrađene natuknice (jer bi se većim dijelom ponavljali isti naslovi) već da će se na kraju *Leksikona* navesti sva literatura u kojoj se obrađuje fenomen Sinjske alke, a kojom su se priređivači koristili pri pisanju svojih jedinica (citirali je ili je samo navodili). Jedinice u kojima nije spominjana literatura, prema tematici se mogu dovesti u svezu s određenom bibliografskom jedinicom iz popisa više od sto sedamdeset navoda literature.

Nakon svih tih predradnji, Uredništvo je odredilo i glavni cilj *Leksikona*: »da pruži točnu i neprijepornu informaciju o Alki, a da bi se to postiglo, u organizaciji teksta potrebno je postići metodičnost, preciznost, točnost, dosljednost, istinitost (objektivnost), sustavnost«.

Sad kad je *Leksikon* završen, nadamo se da je postigao svoj temeljni cilj: da je čitatelju predočio fenomen Alke u svim njezinim pojavnim oblicima i da je, što je moguće više, lišen politizacije Alke.

Ipak moramo istaknuti da svi pojmovi nisu oblikovani prema strogome leksikološkom načelu. To nije bilo moguće zbog više razloga, a dva su ključna: prvo, svi obrađivači nisu maksimalno osposobljeni za leksikološku obradu, i drugo, važnije: leksikon ovoga tipa nije ujedno monografska obrada Alke prema strogim leksikološkim načelima već popis, opis i funkcija važnijih sastavnica uključenih u Alku kao tristo-godišnju izvedbenu manifestaciju. Stoga je u cjelini *Leksikona* bilo potrebno Alku smjestiti u povijesni kontekst Sinja i cetinskog kraja, posebice glede događaja s kraja 17. i početka 18. st., odnosno vremena doseljenja Hrvata iz okolice Rame na to područje te događaja oko bitke iz 1715. Unutar tog povijesnog konteksta, na osnovi dokumenata i statutarnih odredaba, može se pratiti povijest Alke, izvedbeni dojam Alki i njihova društvena uloga i sve imanentne i popratne činjenice te tristostoljetne viteške igre. Središnja tematska jedinica jest ona pod naslovom *Alka*, odnosno *Sinjska alka*, koja je svojevrsan sažetak cijelog *Leksikona*, upotpunjen i obrazložen svim ostalim obrađenim pojmovima.

Glede povijesnog okvira unutar kojega je Alka nastala i u kojemu se održava, valja reći da njezin početak seže u 1715. Ta godina ne označava samo ishodište Alke i ono što se izravno odnosi na tu vitešku igru, već i obilježava sve popratne činjenice važne za tu manifestaciju. Bilo je potrebno donekle obraditi život Sinja i cetinskog kraja i prije 1715. godine, premda su ta godina i događaji koji su se u njoj zbili trajno obilježili to sjajno razdoblje povijesti i postali nepresušan izvor svih značenjskih slojeva i budućih odrednica Alke, utemeljenih na ponosu i slavnoj pobjedi stanovnika Sinja. Veliki sraz Sinjana s Osmanlijama, njihov junački otpor brojčano višestruko nadmoćnijem osvajaču, tajanstveni i neobjašnjivi bijeg napadača, blistava pobjeda branitelja, izvojevana snagom srca i oružja, ali – kako čvrsto vjeruje većina Sinjana – i zahvaljujući pomoći njihove zaštitnice i pomagačice Gospe, trajno ostadoše u pojedinačnom i kolektivnom sjećanju tamošnjih stanovnika. To je pamćenje i taj osjećaj ponosa utoliko značajniji jer su se duboko usjekli u svijest kasnijih naraštaja za koje Alka nije samo izvedbeni čin sjećanja već i simbol junaštva, »proces obnavljanja predodžbi o prošlosti, koji se na kolektivnoj razini razaznaje kao skup uspomena koje dijeli određena zajednica« (Vukušić, 2013: 12). U tom je smislu, a s obzirom na događaje iz 1715., Alka neodvojiva od Čudotvorne Gospe Sinjske, a time i od franjevac i Franjevačkog samostana u Sinju (Marić, 2014.). No taj je tematski sloj – povezanost Alke s franjevcima i Čudotvornom Gospom Sinjskom, relativno slabo zastupljen u ranijim brojnim publikacijama o Alki. Ne spominje se ni u obradi Šime Jurića kao ni u drugim tekstovima o Alki za vrijeme Titove Jugoslavije. U ovom je *Leksikonu* ta nepravda ispravljena primjerenim brojem jedinica koje govore o toj povezanosti i dalje je otvoreno i nedovoljno istraženo pitanje odnosa Alke i Gospe Sinjske. Glede tih mogućih odnosa, ipak se čini da je vjerska komponenta svetkovanja Gospe Sinjske poprimila drugo i drukčije značenje od izrazito viteškog nadmetanja alkara u godišnjem natjecanju na Alki. Kad je riječ o povijesnom sagledavanju tih dvaju segmenata proisteklih iz junačke prošlosti, točnije, iz 1715. godine – vjerskoga, usredotočenog na svetkovanje Gospe Sinjske, i zabavnoga, natjecateljskog, vezanoga za godišnje održavanje Alke, može se ustvrditi da je u prijašnjim razdobljima bilo znatno više dokumentiranih informacija o vjerskome aspektu nego o svjetovnome (profanom). Dapače, u povijesnim dokumentima iz najranijeg vremena, ni u onima vezanim za doseljena naroda iz okolice Rame 1687. ni onima o pobjedi 1715., nema nikakvih bilježaka o postojanju viteške igre – Alke. Ipak, prevladava mišljenje da je Alka utemeljena odmah nakon slavne pobjede nad

Cetinska krajina

Franjevački
samostan u Sinju

Osmanlijama i da je mogla imati niz funkcija važnih za cetinsko područje. Dobar poznavatelj toga područja i Alke Marko Grčić ističe: »Osnovana 1715., Alka se, s nekim prekidima, održala do danas, poprimajući sve više odlike kraja u kojem se priređivala i, zauzvrat, bitno pridonoseći formiranju osnovnih etičkih stavova o heroizmu i samožrtvovanju koji su tako karakteristični za *Cetinsku krajinu*« (Alka 2001: 2). Kad se slavila dvjestota obljetnica doseljenja kroničar Sinja fra Ivan Marković navodi kako je Alka »liepa igra« i kako je »trkanje halke započelo godine 1717.« (Marković, 1898: 42). Pretpostavljena se godina najčešće i spominje kao početak igre, ali nije potvrđena ni u jednom službenom dokumentu. Moguće je, naravno, da se već tada počela održavati godišnja Alka u čast pobjede Sinjana. A ta je pobjeda, nedvojbeno, silno mnogo značila i franjevcima, i Sinju, i cetinskome kraju te ju je svakako trebalo primjereno sačuvati u sjećanju naroda. Poznato je da se neki događaj najbolje može sačuvati ako postane običaj, a običaj se, po pravilu, spontano usvaja i održava kad je utemeljen na nečemu što je određenoj sredini iznimno važno. To bi, dakle, mogao biti prvi razlog nastanka i godišnjega održavanja Alke. Ima i drugih razloga za ustanovljivanje igre odmah nakon pobjede. Pobjednici obično pronađu načine da se sjećanje na pobjedu stalno podržava i obnavlja, posebice u svijesti onih koji su i sami sudjelovali u njoj. Upravo su oni pronašli način da se, osim ratovanjem i životom u ratnom okružju, što je na tom području bilo osobito izraženo od Korejskog rata, na neki drukčiji način pokaže ratničko umijeće. Umjesto u ratu, vještina u miru mogla se iskazati u obnavljajućoj *ratničkoj igri*. A Alka je upravo takva ratnička igra. A da je već tada mogla postojati takva igra u kojoj se pokazuje i njeguje junaštvo i viteštvo te ističe zahvalnost braniteljima i Gospi, može se naslutiti iz djelovanja tadašnjega glavnoga organizatora svih događanja u Sinju od doseljenja nadalje – fra Pavla Vučkovića. Na njegov je poticaj, a bio je izraziti veneciofil i poklonik svega unutar granica Serenissime, Mletačka je Republika 1705.

godine donijela odluku, koja je bila u skladu s počastima aktivnih sudionika pobjede, da »samo mletački podanici mogu biti starješine«, pa i uživati brojne povlastice. Te su povlastice u ondašnjem Sinju mogle biti isključivo vezane za doprinos pobjedi, a time i za povećanje ugleda Serenissime na svim razinama. Fra Pavao je u potpunosti nastojao da sve što se radi u Sinjskoj krajini bude »usklađeno s državnim interesima«, a u tome je imao »podršku mletačke gospode, s kojom je bio prijateljski prislan, u dobivanju pomoći za gradnju crkve i samostana«. Usto, imao je i podršku »naroda, osobito građana kojima je mnogo pomagao«. U pismu što ga je uputio Mlečanima, s molbom za pomoć u gradnji crkve i samostana, istaknuo da će »crkva biti na slavu Republike i izrazom njezine pobožnosti« (Soldo, 2011., I.:171). Nema razloga ne pretpostaviti da je na isti način od Serenissime tražio pomoć za igre kojima će se čuvati uspomene na pobjedonosnu bitku i jačati junaštvo. Kulturološki, unutar šireg značenja tradicijske kulture postojali su različiti modaliteti da se neki važni događaji tadašnjeg

vremena zapamte. Među ostalim mogućnostima, za takvo se pozicioniranje može spomenuti i primjer splitskog nadbiskupa Stjepana Cosmija (1678. – 1797.), koji je uputio pismo papinskom državnom tajniku Aldebranu Cibi obavještavajući ga o važnim događajima za vrijeme Bečkoga rata, pa i o doseljenu Cetinjana. U pismu navodi: »Budući da taj narod običava u stihovima pripovijedati najznačajnije događaje koji ga zadese, sastavili su u pjesmi povijest svoga dolaska pod vlast Mletačke Republike« (Kovačić, 1989: 151). No nije sačuvana nijedna takva pjesma ni predaja, bar ne u pisanom obliku, ali je raspoloženje i volja bespismenog naroda da se zapamte važne stvari bilo itekako bitno i franjevcima, i narodnim glavarima, i državnim strukturama. Još će jače i dojmljivije na narod djelovati godišnja manifestacija koja se *izvodi uživo*, što će izravno pridonijeti njezinu urezivanju u kolektivno pamćenje naroda. Ugledni su narodni glavari znali pojačati sve aktivnosti da bi pokazali svoju vjernost Serenissimi, ali i to da proslave svoje obitelji. Tako je, nakon blistave pobjede 1715. fra Pavao Vučković iz banderije Vučkovića, kao i niz drugih građana Sinja »služeći vjerno Republici i održavajući časno službu, Vučkovići su o svom radu stvarali kult junačke prošlosti« (Soldo, 2011., II.:47). Takva se junačka prošlost mogla prizivati i pamtili te najbolje oživjeti upravo igrom koja je, od tada do danas, izrasla u simbol pobjedničke bitke 1715. Takvu je godišnju manifestaciju trebalo redovito održavati da bi ušla u *tradiciju* i postala *običaj*. Bitno obilježje *običaja* jest ustaljenost i postojan način događanja i ponašanja koji se svake godine redovito izvodi. Kategoriju običaja vezano za Alku kasnije ističu brojni komentatori te viteške igre, a to njezino tradicijsko obilježje nedvojbeno je dugotrajno, možda potječe čak od ranog ishodišta i glasovite pobjede. Time je Alka postala »izravni čuvar starih oblika narodne kulture« (Vukušić, 2001:64). Zbog svega toga opravdano je pretpostaviti da je Alka nastala na takvim osnovama i izvodila se u prvim desetljećima svog postojanja: godišnja manifestacija Alke bila je samo dobro uhodana

Spomenik
fra Pavlu Vučkoviću
u Sinju

običajna godišnja svečanost. Pa i kad je ušla u literarnu obradu, primjerice u prvoj literarizaciji Alke (Bajamonti, 1784.) – u ciklusu Bajamontijevih pjesama prigodnica u čast generalnog providura Dalmacije i Albanije Francesca Faliera »zbog ozdravljenja i sretnog završetka njegove karantene u Zadru« – u stilizaciji pjesama osjeća se upravo nota *običajnog*. Bajamonti u pjesmi navodi da je sam povod »događaj sretan«, a da je ono čime se to veliča – »natjecanje slavno«. Još je vrijednija informacija da u igri »pobjednik stječe slavu«. Pjesnik nije zaboravio spomenuti ni nadnevak održavanja Alke jer je to za Sinj i cetinski kraj »dan velik«, »dan sveti«. Dakle, ta je prva literarizacija Alke iz 1784. »pogodila« sve ono što je nedostajalo u rekonstrukciji povijesnog trajanja te manifestacije od vremena slavne bitke. Pjesma je tematizirala dobro uhodani običaj – igru, čiji je glavni akter slavodobitnik, najcjenjenija osoba cijele godine u svekolikome cetinskom kraju. O takvom statusu slavodobitnika kasnije svjedoče brojni dokumenti. Iznimno je važan događaj i sama godišnja izvedba Alke, kao i svi alkari, od kojih se svaki nada da će upravo on biti slavodobitnik. Alka je od početka do danas, tijekom tristo godina, najvažnija godišnja manifestacija na tom području te je kao viteška igra u čast izvojevane pobjede stalna i neprijeporna odrednica cetinskog kraja. Analizirajući detaljno sve informacije o bitki i njezinim posljedicama iz turske perspektive, Enes Pelidija zaključuje: »U znak izvojevane pobjede koja se vodila od 4. do 15. augusta 1715. godine narod je ovoga kraja ustanovio vitešku igru – alku koja se održala i do danas a poznata je pod imenom Sinjska alka« (Pelidija, 1989.: 173). I te dvije informacije – da je Alka ustanovljena »u znak izvojevane pobjede« i da se ta »viteška igra održala do danas« svjedoče o kontinuitetu, odnosno potvrđuju da je Alka utemeljena odmah nakon pobjede.

Svakako bi bilo dragocjeno da su o tome posvjedočili i poznati pisci koji su u svoja djela uvrštavali sve teme s cetinskog područja u 18. st.: fra Filip Grabovac, fra Andrija Kačić Miošić, Alberto Fortis i Ivan Lovrić. No u njihovim djelima nema spomena o Alki, pa ni ozbiljnije zabilješke o popratnim manifestacijama uz proslave svetkovanja blagdana Gospe Sinjske koje su uslijedile nakon slavne bitke. Kroničari proslava blagdana Velike Gospe (Gospe Sinjske) u 18. st. ne spominju nikakvu igru kojom bi se proslavljao taj blagdan. To ipak ne znači da tih igara nije bilo, ili o blagdanu, ili u kojoj drugoj prigodi tijekom godine.

Alka je trajala, izvodila se i funkcionirala u svim društveno-političkim sustavima i državama – od Mletačke Republike i Napoleonove Ilirije, preko Habsburške Monarhije i austrougarske države, Karađorđevićeve Jugoslavije i Pavelićeve države, do Titove Jugoslavije i samostalne hrvatske države. U svim tim društvenim uređenjima Alka je u igračkom dijelu uglavnom zadržala svoje prepoznatljivo obilježje – ostala je uvijek viteška igra u čast važnoga događaja, ali je u nizu popratnih događanja izvan same trke morala respektirati aktualne sustave jer se samo njihovom dobrohotnošću mogla ostvarivati u svoj svojoj punini. Alka nije mogla opstati na improvizacijama i morao je postojati dobro uhodan ritam raznih događanja da bi se uspješno izvela. Bez potpore sa strane to se nipošto ne bi moglo ostvarivati. Osim na gradsku (sinjsku) upravu, organizatori Alke uvijek su se oslanjali i na državnu potporu i pomoć, kako organizacijsku, tako i financijsku. Kad se pogleda unatrag, obje su strane imale itekako važan razlog da Alka traje. Alkarska uprava i alkari svakako su nastojali izvedbu Alke ostvariti prema svojim (starim) običajima i navikama, a državne su se strukture trudile da se u toj viteškoj manifestaciji osjeti i iskaže ovisnost o državi i privrženost njezinim strukturama. Povijest Alke može se razumjeti i kao nastojanje prvih da ostanu dosljedni sebi i »prastarim« običajima, a drugih da se tijekom protokola svakako istakne njihova potpora sinjskoj viteškoj igri, no zauzvrat su od izvođača tražili privrženost. U samoj Alki, tj. u utrci i nadmetanju alkara, nije se očitovala ta društveno-politička upletenost jer je Alka kao igra, odnosno sam njezin tijek provedbe, uglavnom ostajala stabilna i nije se dopuštalo narušavanje propisanih pravila. Utjecaj države bio je zamjetan u drugim popratnim događanjima. Gledano retrospektivno i kronološki, aktualna se politika ipak uvijek uspjela nekako uvući u Alku, te je u nekim razdobljima Alka znatno ovisila o političkim prilikama i bila je

Dolazak
alkarske povorke
na trkalište

uvelike ideologizirana. Čini se, poglavito u prvoj Jugoslaviji, kad je bilo zamjetno poltronstvo prema Karađorđevićima, ali ta je ovisnost o vlasti bila najveća u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, kada je, primjerice, u cijeloj manifestaciji trebalo pokazati privrženost socijalističkome i komunističkome svjetonazoru, »bratstvu i jedinstvu« te velikome sinu »naših naroda i narodnosti«. Tada je iz cjelokupne manifestacije Alke sustavno potisnuta Gospa, a i hrvatska je nacionalna komponenta bila strogo kontrolirana (Kozlica, 2014.). Bilo je toga i u drugim razdobljima, na takav ili sličan način, no uvijek sa znatnom dozom ideologiziranosti. Ipak, unatoč svim tim ovisnostima i nasrtajima, ideologemima različitih konotacija, nastojalo se da Alka kao igra ostane što je moguće samostalnija, domaća i viteška, da se izbjegne presudni utjecaj politike, da ona bude i sinjska, i cetinska, i hrvatska. Za takav status bilo je potrebno mnogo umijeća i odlučnosti, posebice članova alkarskih uprava. S obzirom na upravljačke strukture od početaka Alke do danas, mogla bi izaći na vidjelo opsežna i slojevita povijest koja bi ocrtala bremenite političke prilike kroz koje su prolazili Alka i ovaj kraj, postalo bi jasno da nema ni govora o nekim samostalnim potezima alkarskih uprava izvan političkog konteksta. Nijedna godišnja manifestacija Alke nije se mogla održati bez izravnog utjecaja aktualnih političkih struktura. Alkarska je konstanta bila umješno snalaženje unutar ovoga gotovo nepomirljivog dvojstva: oživljavanja slavne prošlosti u svakoj godišnjoj svečanosti Alke, ali i izričitog iskazivanje zahvalnosti i odanosti pokrovitelju. Ukratko, samo su uz veliku umješnost i snalaženje mogle biti zadovoljene obje strane – ona izvorna, ponosna i samostalna, alkarska, i ona koja je inzistirala na povezanosti Alke s aktualnom državnom ideologijom.

Nažalost, o povijesnom razvoju Alke iz ranog razdoblja njezinih početaka nema dokumenata koji bi potvrdili njezino održavanje, pa se rekonstrukcija mora temeljiti na nekim čvrstim pokazateljima. Ponajprije, to se može motriti u opsegu sadržaja koji pripadaju bespismenoj (tradicijskoj) kulturi jer od samih početaka na ovim prostorima ima dosta naznaka *običajnog modela* i predajne kulture. Pisana dokumentacija o Alki datira tek s kraja 18. st., što se može razaznati iz relevantnih dokumenata o Alki koje je predočio Šime Jurić u svojim brojnim istraživanjima. Ovdje ćemo navesti samo neke koji svjedoče o povijesnoj kategoriji Alke i okolnostima koje su pratile pojedine njezine izvedbe.

1. Mlečani su potpomagali Alku, ali uz uvjet potpune odanosti kakvu su iskazivale ugledne obitelji (primjerice Vučkovići, Lovrići, Grabovci...) i Alka je tada vjerojatno bila igra isključivo uglednih građana (Sinjana) koji su mogli sudjelovati u njoj.

2. Kad je nakon slabljenja (i pada) Venecije izostala novčana pomoć Alki, trebalo je uvjeriti moguće pokrovitelje da održavanje Alke donosi obostranu korist. To je 1798. učinio kolonel Jakov Grabovac, zahvaljujući čijem je zalaganju »Dvorska komisija odobrila održavanje Alke, odnosno dala pristanak za naknadu troškova njene izvedbe« (Vukušić, 2013: 38; Jurić, 1988: 6). Te je godine Alka izvedena 9. svibnja, a njezin pokrovitelj barun Franjo Marija Corneo-Steffaneo osobno je nagradio slavodobitnika Stjepana Vuletića.

3. Za vrijeme prve austrijske uprave (1798. – 1805.) »Alka se trčala« redovito, a za vrijeme francuske uprave (1806. – 1813.) njezino je održavanje bilo neredovito, »a sigurno se održavala 1806-1809 i 1811. Francuska vlast nije bila načelno protiv te domaće igre (jer je tobože neka feudalna priredba), ali je financiranje prebacila na mjesnu općinsku upravu« (Jurić, 1988:15-16). Osim državnog dopuštenja za održavanje igre, trebalo je osigurati i financijsku potporu, pa se, primjerice, zna da 1808. nije dobiveno »dopuštenje za trčanje«, ali ni novčana potpora. Alka je ipak i te godine održana jer su »alkarski rukovodioci bili prisiljeni da se sami zaduže kako bi mogli prirediti Alku«. Sljedeće je godine dobivena suglasnost za održavanje, a stigla je i potpora od 800 lira. Tome je pridonijela usrdna molba Sinjana, ali i njihovo obrazloženje vrijednosti Alke, koju su opisali kao »običaj koji narod raspaljuje zanosom i podsjeća ga da je čovjek rođen da bude vojnik i građanin«. Pritom ističemo kategoriju vrijednosti *običaja* koji su se, očito, ustalili, kako su Sinjani naveli, u toj već gotovo stoljetnoj tradiciji. Usto su naglasili da »običaji koji govore osjećajima redovito djeluju jače od hladnih pouka filozofa i političara, pa će se sinjski krajišnici znati mnogo više oduševiti za slavu Alkom i drugim atletskim igrama, nego pričama o Cezaru, Karlu Velikom« (Jurić, 1988:13). Običaj trčanja Alke u pisanom je dokumentu posvjedočen i 1811., kad su dobivena sredstva za održavanje natjecanja, odnosno za »nekakvu manju prigodnu trku«. Ali o Alki je postojala sigurna predaja prema kojoj je »već prošlo gotovo stotinu godina otkako je oslobođen ovaj granični kraj i otkako se *uobičajilo izvođenje uređene Alke* (...) na treći dan poklada (karnevala) svake godine u ovome glavnom mjestu Sinju« (Jurić, 1988:15; Vukušić, 2013:39).

4. Gotovo stogodišnje razdoblje vladanja habsburške krune ovim prostorima ostavilo je dubok i respektabilan trag na Alki. Tako je zabilježeno da su 15. svibnja 1818., za posjeta cara Franje I. Sinju tijekom njegova puta po Dalmaciji, »Sinjani obnovili ovaj *stari narodni običaj* i održali svečanu Alku« (pobijedio je Frano Tripalo; Jurić, 1988:17). U drugome dokumentu iz te godine navodi se da je austrijska vlast, na molbu sinjskog načelnika Vicka Buljana, naredila da se »isplati nagrada pobjedniku i za druge troškove oko priređivanja trke«. U tom se dokumentu ističe i važnost pobjede iz 1715., a kao spomen na nju, »sinjski (su) pobjednici htjeli nastaviti svoje vojničko vježbanje pa je tako došlo do uvođenja Alke« (Jurić, 1988: 17). Dakle, Alka je tada imala stabilnu potporu i suverena i njihovih predstavnika u lokalnoj upravi. Osim toga, važno je spomenuti još nešto: od 1819. izričito je zatraženo da nakon završetka Alke Sinjani

obvezno »svake godine dostave Vladi ime pobjednika« (Jurić, 1988:17), ali i druge pojedinosti o održanom natjecanju. To je bio put za zakonsku i pravnu legislativu Alke. Tako je 1833. donesen *prvi pisani Statut Alke* (na talijanskom jeziku, otisnut 1870., preveden na hrvatski 1951.), koji je, uz ponešto izmjena, u bitnim odredbama aktualan do danas: »Statut iz 1833. ostao do dana današnjega (...) temeljni tekst pravila o Alci« (Jurić, 1988:69). Prema Statutu, Alka je sve ono što ona inače znači u svome izvornom obliku. U njemu su »regulirana pravila po kojima se igra organizira i izvodi, a sastavila ga je skupina alkara s alajčaušem i vojvodom na čelu«. Važna je i činjenica da je taj »dokument potpisom odobrilo četrdesetak osoba« (Vukušić, 2013:41). Povijest Alke i svega oko nje od tog se vremena u gotovo svim detaljima može dokumentirati. Austrijska je vlast u legislativnom smislu znatno pridonijela ugledu i načinu izvođenja Alke, no zauzvrat je tražila znatnu dozu vjernosti kruni. Stoga nije čudno da su državne strukture koje su naslijedile austrougarsku vlast, posebice Karadorđevići i njima skloni pojedinci i alkarski dužnosnici, optuživali Alku i alkarsku upravu za »austrofilstvo« tvrdeći da je Alka »stup crnožute austrijanštine u Dalmaciji«, odnosno iznoseći klevete »o vjernom podaničkom držanju Alkarskog društva u Sinju u vrijeme vladavine Habsburgovaca« (Jurić, 1999: 197). Nasuprot tome, upravo su u to vrijeme kroatofobi i austriofobi (osim malobrojnih iznimaka) iznosili objede da su »alkarska natjecanja bila festival iskazivanja odanosti i vjernosti *kraljevima narodne krvi*, najprije Petru I. *Osloboditelju*, a potom i Aleksandru I. *Ujedinitelju*« (Kozlica, 2014:66).

No Alka je postojano živjela i funkcionirala od 1840-ih godina do raspada Austro-Ugarske Monarhije te se iz godine u godinu može pratiti povijest Alke (natjecanja), ali i opsežniji opisi, prikazi, informacije i interpretacije te viteške igre (Ljubić, 1841.; Milinović, 1863.; Šenoa, 1875.; Klaić, 1881. i dr.). To se osobito očitovalo uz dvjestotu obljetnicu doseljenja Hrvata iz ramskoga područja, franjevac i donošenja Gospine slike u Sinjsku krajinu (Marković, 1898.), kada se snažno isticala i uloga Alke kao podsjećanja na to slavno razdoblje. Štoviše, o njoj se već tada pisalo, ali je »od početka 20. stoljeća kontinuirano prisutna tema novinskih, književnih, znanstvenih i drugih vrsta radova« (Vukušić, 2013:46).

5. Za vrijeme obiju Jugoslavija i u samostalnoj hrvatskoj državi Alka je redovita godišnja manifestacija sa slojevitom i mnogoznačnom ulogom, što se sve može potvrditi opsežnom dokumentacijom. Poznato je više od stotinu različitih dokumenata o Alki, od kojih je mnoge naveo i komentirao Šime Jurić (Jurić, 1988. i 1999.), a kako se snalazila *Alka u politici, politika u Alki* zna Ivan Kozlica (Kozlica, 2014.). Fenomen Alke zaslužuje objektivnu monografsku obradu jer je Alka važna društvena činjenica, što potvrđuje nastojanje politike da utječe na nju, kao i zastupljenost Alke u politici i u medijima, tiskanima i elektroničkima, te u književnim, likovnim i glazbenim djelima. Alka je važna i neprijeporna društvena i kulturološka činjenica i, što je najvažnije, *Alka* kao igra živi u svijesti, životu i običajima žitelja Sinja i širega cetinskog kraja

Naslovnica knjige
Šime Jurića
*Bibliografske
zabilješke o Sinju
i Cetinskoj krajini*
iz 1999.

M . DCCC . XLII
 A
F R A N C E S C O C A R L O
 ARCIDVCA . D . AVSTRIA
 P . F . A
 LA . BORGATA . DI . SIGN
 FIDVICIOSA . RICONOSCENTE
 LA . FESTA . D . OGGI
 D.
 PRINCIPE
 I . DALMATI
 IL . PRISCO . VALORE . LA . GIVRATA . FEDE
 NON . MVTANO

P I S M A

Miena Riko u Cetina
 Sad vesela prika stina
 Tebi k' moru urejena
 Ka Nevista odpravljena

Priskaxie u sinjeni moru.
 Od Nettuna u straznom dvoru
 I Morskome Bogu kazi
 U istnu hee svih lachih.

Da pristupa od Dunava
 Sin pridragi, Brat Cesara
 koga kripoti, Nacin, Slava
 Kako nitis verb Otara

Priko svoje druzi zemlje
 Svim Podloxnim za veselje,
 Od Lemberga do Kotora
 I do ovog Adria mora.

Eola moli da zarote
 On uttavi strahovite
 Sve vitrine, i svu opaka
 Ka poduce od morskog mraka.

eka svilo Carikom Coda
 Spaje Sance u svom redu,
 Nek veseli podloxnici
 Njega juju Dalmatinci

Kadse vratij oslivena
 Slavnom Duxdu prid kolens
 Padni, pitaj dopujenje
 Da pripitaj na postenje

imnu ovu ku Sinjeni
 Njemu s' Alkoni daju barni.
 Kralj primoi Cesar Phaxe
 Kad pobodi ove strane

Poklon, Gluhav, Cast i Vriost
 Vidi naju, i naju radost,
 U veselju puka svoga
 Veseljafo Sebe Istoga

Sareim u nafim ta sponena
 Ostatiche do vrimena.
 Tebi Sinu poklon Dika
 Takog Oca sva prilka

Primi u ovom Iselaxenu
 Naju radost izpunjenu.
 Neka zive Kucha Tvoja
 Miru Europe jof leza loja
 A Sinjansku varu vridnost
 Kad Ti hocelj daj na svitlost,

kao aktualna, značajna (i višeznačna) neprijeporna vrijednost. Kao zanimljiva, dugotrajna i uređena manifestacija, u svim svojim pojavnim oblicima, bila je i ostala, uza sve propuste i stranputice, »vjeran tumač osjećaja Sinja i čitave Cetinske krajine« (Jurić, 1999:199). U širem smislu, ona je ogledan uzorak specifičnosti tog područja, njegova ulaznica u klub svjetski značajnih kulturnih spomeničkih manifestacija (Alka i UNESCO). Bez nje bi ovo područje bilo i društveno i kulturološki znatno siromašnije, u širim razmjerima imalo bi samo lokalno i provincijalno značenje. S njom i mjesto i sudionici postaju ugledan i nezaobilazan fenomen. Po pravilu, svake godine ona ponovno zablista, posebice u važnim prigodama. To se posebice očitovalo u godinama kad su se slavile velike obljetnice, poput 250. godišnjice slavne bitke i Gospe Sinjske 1965. Premda u dvjema različitim i sasvim odvojenim vizurama, i u toj su se prigodi u Alki spojile obje specifičnosti ovoga područja. Tada je, u znaku jake ideologizacije, Viteško alkarsko društvo slavilo jednu obljetničku verziju (koju je simbolizirao Tito), a Katolička crkva (koju je simbolizirao kardinal Franjo Šeper) drugu. Kako se obje komponente temelje na tradiciji i sjećanju na 1715. godinu, ipak ih je povezala snaga ponosa na slavnu prošlost te je, kako je u jednom komentaru navedeno, »Alkom proslavila junaštvo, Cetinska je krajina pred Sinjskom Gospom potvrdila pradjedovsku vjeru« (Jurić, 1999: 111). Danas, kad se nastoji pokazati jedinstvo dviju važnih sastavnica Alke, proisteklih iz ostavštine velike pobjede i pobožnosti naroda Alka ima sve preduvjete da bude ono što u svojoj izvornoj biti jest: igra u čast svega onoga što je baština slavne pobjede iz 1715. Tada u njoj može doći do izražaja lokalno, regionalno i nacionalno, tj. ono po čemu je Alka sinjska, cetinska i hrvatska. Bilo bi iznimno važno da *tristota obljetnica* to istinski pokaže i sva ostala obilježja i vrijednosti Alke kao svjetskoga kulturnog nematerijalnog dobra.

Nadamo se da će i ovaj *Leksikon* posvjedočiti kako je Alka neodvojiva od povijesti Sinja, Cetinske krajine i hrvatskog naroda u njoj, o njihovoj međusobnoj interakciji, specifičnom životu i običajima te sredine, o vjeri i sustavu vrijednosti hrvatskog naroda ovog područja oživotvorujući povijest svake godine kad se održava – uoči blagdana Gospe Sinjske.

Na kraju zahvaljujem svima koji su sudjelovali u stvaranju ovog *Leksikona*, posebice urednicima tematskih cjelina i njihovim suradnicima, upravi VAD-a na svekolikoj potpori te suizdavaču Matici hrvatskoj.

U Zagrebu, 20. veljače 2015.

Stipe Botica